

Gandi'nin orucu

Cihan tarihi siyasi mücadelenin misli görülmemiş bir vak'asına şahit oldu: — Gandi'nin orucu!

„Açlık grevi“ diye maruf olan bu metot Avrupa'da ve bilhassa İngiltere'de gerçi pek maruf bir metottur. Siyasi mahbusların kendilerini aç bıraktıkları her tarafta vakidir. Fakat bu vakalarla ekseriyetle hapisane rejiminin yumuşadılması, muhakeme gününün takili gibi mahdut ve muayyen maksatlar güdülmüş ve yahut efkârı umumiyeye celp için bir nümayiş vesilesi kazanılmıştır.

Gandi'nin şeklen bu mutad açlıklara benzeyen orucu ise manen başkadır. Göze aldığı gaye ve elde ettiği netice hesabına bu „oruc“un bir misli bu güne kadar, ne tutulmuş ne de düşünülmiştir.

Gandi, siyasi ve mefkûrevi bir motifle olsa dahi, bizzat kendine taallük eden bir ihtiyaç için değil, Hindistan'a ait hukuki bir mesele için nefsinin fedaeye azmetmiş ve tek başına ilan ettiği „grev“le ihtilaller tarihinde ancak kanlı kıyamlar ve en az hafızlarla devam eden umumi grevler neticesinde elde edildiği görülen konstitusyonel bir netice kazanmıştır.

Millî Hindistan hareketini zaif düşüren âmillerden en mühimmi bu memleketteki „kast“lardır. Bu kastlar arasındaki tenaküz adeta iki muhasim milleti biri birinden ayıran tenaküzlerden daha kuvvetli ve derindir.

Müslümanlarla mecusiler arasında zaman zaman kanlı vuruşmalara sebep olan mezhebi hürâfelerden sarı nazar, asıl Hindu cinsine mensup oldukları halde, her türlü insani haktan mahrum „Parya“ların bu memleketteki vücutları — itiraf etmek gerek ki — Hindistan cemiyetinin yüz karasıdır teşkil eder. Memleket ehlinin adeta dörtte birinden (50 milyon nüfus) ibaret bulunan bu Paryalar Hinduvar nazarında her türlü haktan mahrum ve necistirler, mabete giremezler; Hint şehirlerinin başlıca caddelerinden geçemezler, Hinduvarla bir mecliste oturamazlar ve saire. . . .

Kendi kendine idare davası ile siyaset meydanına atılan Hint istiklâlcılarına karşı İngiliz manevraları işte Hindistan'daki bu mühtiş tenaküzdən, bu kara lekeden azemi surette faydalanmağı elbette unutmuyorlar.

Ekaliyetlerin hakkını, Paryaların meclislerine iştirak imkânını temin etmeden, Hindistan'da umumi intihap üzerine kurulacak idare, hukuksuz ekaliyetleri (mesela Paryalar) daha ziyade kahredecek gaddar bir idare şeklini almış olacaktı diye, İngilizler bundan bir sene evvelisi Londra'da akti içtima eden „yuvarlak masa“ konferansında müslümanlar ve Paryalar tarafından ortaya atılan millî ekaliyet haklarının temin edilmemesi davasını ilzâm etmişlerdir. Yuvarlak masa konferansı bilhassa bu mesele yüzünden kısır kalmış, Hint tabakaları arasında son günlere kadar bu mesele üzerine anlaşma hasil olamamıştı. Yüksek Hint tabakaları Paryaların kendilerine aynı hakka malik ol-

Azerbaycan'da vaz'iyet

Karadağ muhabirimiz aşağıki malumatı vermektedir:

Bakü ve Tiflis gazetelerinde „sosyalizm emlakını“, kolhoz mahsulünü, kooperatifleri ve tarlalardaki pamukları imha ile ittihâm edilemlerini, hapis ve idame mahkûm olanların derçolunan listesi hakikat halde ilan edildiğinden çoktur. Binlerce köylü, kollektif ziraat azası, kooperatif memurları tevkiif edilmiştir.

Pamuk planının siyâ düşmesi, kolhoz ve kooperatiflerin ihlâlî kızı müstevileri çileden çıkarılmıştır.

Tevkiif edilmler arasında yüzlerle kadın da vardır. Kızıl terror umumi bir şekil almıştır. Bu yüzden ademî memnuniyet artmakla, bila istisna halkın bütün tabakalarını bitürmüştür. Bu hareket Azeri askerlerini de istilâ ettiğinden, bir çok Azeri ordu hisseleri Tiflis'e ve Rusya'ya sürülmiştir.

Polis kuvveti daha hükûmete karşı vüfîyet almış, Gence, Şeki, Göyçay, Ağdam ve Salyan'da polisler arasında „temizlik“ icra edilmiştir.

Komünistler ve komsomollar arasında ademî memnuniyet gittükçe geniş bir şekil

almaktadır.

Siddetli taziyek ve terrore maruz bulunan halk dağlara ve ormanlara iltica ediyor.

Partizan, kuvvetli, mahsus bir şekilde artmıştır.

Sovyetler Azerbaycan'ın cenup hudutlarını tahkim etmekte devam ediyorlar.

Behmenli, Karabulak, Hadrut, Zencilan, Hudaferin, Mecivan, Baharlı Mıgri, Nahçıvan, Yenicı gibı mütakalada külli asker kuvvetler durmaktadır.

Terrore tutulmuş halk İran'a ve Türkiye'ye kaçmak imkânından da mahrum bir halde. 15—20 gün evvel Aras nehrihin Şekerbeyli, Sarcalı, Sultanlı, Maşanlı postalarında İran'a gemek isteyenler kızı ordu neferleri arasında kanlı müsademeler vuku bulmuştur.

Sovyet matbuatı ve bolşevik hâtipler emele ve köylü mitinglerinde Azerbaycan'a müdahale tehlikesinden hararetle bahs etmeye başlamışlardır. Tehlikenin, bilhassa İran tarikiile, Irak'tan geleceğini, İngilizlerin Bakü'yu istilaya hazırlanmakta olduklarını kaydetmektedirler.

Yeni muhalefet

Zinovyef, Kamenef ve Uğlanof komünist firkasından ihraç edildiler

Moskva'dan Tas ajansı haber veriyor: Rusya komünist firkasının merkez komitesi 20 mühim komünistin firkasından ihraçına karar vermiştir. Bunlar kapitalizmin ihyası için kolçomaklara mahsus gizli bir ihtilâl aleyhdarı teşkilat yaratmakla ittihâm olunuyorlar.

Komünist firkasından çıkarılanlar arasında, muhalefetinden dolayı, vaktime bir defa daha çıkarılıp sonra geri alınmış olan Zinovyef ve Kamenef de vardır.

Muhafiler gizli matbaaya malik olup, Sovyet rejimi ve komünist firka rehberleri aleyhinde gayri resmi beyannameler ve matbuat nesrediyorlarmışlar.

Komünist firkasından daimi olarak ihraç edilmlerden maada, bir sene müddetle dört komünist ricalı daha çıkarılmıştır. Bunların içerisinde mesai komiseri Uğlanof ile maruf Petrovski'de bulunmaktadı.

Daimi olarak çıkarılan 20 komünistin ügierleri: Galkin, Ivanof, Zamyatin, Feodorof, Demidof, Kayurof, Roknin, Ptaşney, Tokaref, Vasilyef, Madam Kayurof, Çerniy, Kolokolof ve Gorolet'ın ibaretler.

Komünist firkası resmi tebliğinde bu münasibetler bir kaç düşmanlarından hâlas olduğunu kaydetmektedir.

malari fikrini bir türlü hazmedemiyor ve bu fikri asırlardan beri alışık buldukları sakim göreneğe sigdıramıyorlardı.

Nihayet İngiltere hükûmeti meseleyi bizzat haletmek taktikine geçerek, ekaliyetler ve bilhassa Paryalar tarafını ilzâm eden Hindistan intihap kanununu neşretti. Bu kanun müçbinde Paryalar millî bir ekaliyet olarak telakki ve kendilerine mahsus seçgi daireleri tayin edildiği gibi umumi ve mahellî meclislerde kendilerine muayyen miktarda mümessillik hakkı temin olunuyordu.

İngiliz kanunu, Gandi'nin takdirine göre, Hint milletini siyaseten parçalıyor, Hindistan dahilinde millî ekaliyetler namile „millet içinde millet“ yaratıyordu. Fakat asıl facia orasında ki bu manevrasını İngiliz hükûmeti insanı yüksek prensipler ve demokratik beşeri kıymetlere bağlamak imkânında idi. „Mazlûm“ Paryalar, „zâlim“ Hinduvarla karşı müdafaa ediyordu.

Mac Donald hükûmetinin bu manevrası, kendi aralarında bir türlü barışamayan Hint tabakaları mümessillerinin kongresi zamanında vuku buluyordu. Bizzat Gandi ise mahbus idi. Mahbus, millî Hint hareketinin maruz kaldığı tehlikeyi takdirle, hareket geçti:

— Ya İngiliz hükûmetince neşrolunan bu intihap kanunu değışecek ve yahut Gandi ölüncüye kadar aç kalacaktır!

Açlık başladı. Ne Mac Donald'ın ricası ne de dostlarının istih-

mi Hint peygamberini kendi azm ve kararından ahkoyamadı. O kâlasada, ölsede muzaffar olacağına kani idi. Çünkü kendi şahsiyetinde büyük gayenin milyonları harekete getiren yüksek bir idealin temessül ettiği bilirdi. Olecek şey vucudu, kalacak şey ise maneviyatı idi. Bu idrakle de o, „ölür“ diye endişe eden dostlarını, „ben ölüremsem millî Hint hareketi daha ziyade kuvvet bulur“ diye, teskin etmişti.

İşte — bir deri bir kemikten ibaret bu passif ve çıplak vücuda, İngiltere azemetine karşı, „ölürüm“ diye tecellül göstermek azmini veren kuvvetin gizli hikmeti!

Sade İngiliz azemetimi? Bu cesurane nümayişile o, sade İngiliz hükûmetinin kararını değil, aynı zamanda kendi vatandaşlarının asrında teasüplerini dahi kırmak istemişti. Mevzuu babs intihap kanunu „Hint tabakaları arasında bizzat anlaşma hasil oluncaya kadar“ icrayı hüküm edecekti. Kendisinde böyle bir kayıt vardı.

Hint istiklâlcılarından biri Gandi'nin orucundan bahsederken, „İngiltere hükûmeti kararını değışir, fakat Gandi'nin kararı değışmez!“ demişti; vakayi bu sözü teyit etti.

Fakat Gandi'nin zaferi sade İngiltere hükûmetini Hindistan intihap kanununu değıştirmeye icbar etmekle kalmadı. Onun daha büyük kıymeti hâkim Hint tabakalarının Paryalar hakkındaki inat ve teasüplerini kırmışındadır. Zaten İngiliz hükûmetinin kararı dahi ancak bu suretle değışmiş oldu.

Bizzat Hint mümessilleri arasın-

Türküstan - İran hududunda

İran Türkmenistanı merkezi Gümüstepe'den verilen malumata göre Temmuz iptidalarında 500 aileden ibaret bir Türkmen kafilesi Türküstan'dan İran'a gemek isterken kızı ordu neferleri atsmaya mecbur kalmışlardır. Kızıl askerler Türkmenlerin İran'a geçmesine mani olmak istemiştir. Gümüstepe yakınında cereyan eden bu kanlı müsademe 30 Türkmen şehit olmuştur. Mütebaki muhabir İran'a geçmeğe muvafak olmuşturlardır.

da hüsole gelen itilaf Paryalara İngilizlerin temin ettiğinden daha fazla hak kazandırmış; sade siyasi intihap sahasında değil, Gandi'nin nümayiş neticesinde, Paryalara mabetele gire bilmek gibi hürriyetler dahi temin edilmiştir.

Mahatma Gandi orucuna başlarken, Avrupa'daki taratarları hayrette kalmış, bir azda haklı görülerek, Hint peygamberinin mazlûm ve mahrum tabakalar lehinde olmadığı zehabi doğmuştur. Halbuki bu oruç temamille aksi bir netice verdi. İngiliz kanunu Paryalara hak veriyor, fakat millî Hint hareketini parçalıyordu; halbuki Gandi'nin fedakâr manevrası hem Paryalara hak verdi, hem de Hint hareketini parçalama tehlikesinden kurtardı.

Ne muvaffakiyetli manevra, ne büyük zafer! Adeta bir mucize!

Milyonların benimsediği gayelere vakfi nefis ediblenlerin mucizesi!

Bundan, bu kıssadan, bize, vatan ve istiklâl davasında olan bir Azerilere alınacak hisse nedir? . .

Millî gayeye candan sarılmak ve onun uğurunda ölmeye hazır bulunmak!

Sakın, istiklâlmı İngiltere değil, Rusya emperyalizmi ve bolşevik diktatorluğuna karşı müdafaa etmekle mükellef bulunan bizlere sade „oruç“ tutmakla muvaffakiyet kazanılacağı kanaatında olduğumuz tasavvuru hasil olmasın! . . „Gandizm“i siyasi mücadele vasıtası olarak ret ve cerh eden bolşevizm keşif passif mükabele metodundan ibaret bulunan Gandi taktikini elbette teklif edecek değildir. Asla! Tarihin ve dünyanın en kanlı istipdat ve diktatorluğu nu teşkil eden bir rejime karşı hürriyet ve demokrasi namına cidal çmcek, evet, mümkün ve lâzımdır. Fakat bu mücadelede sade efkârı ammeyi tahrik etmek gibi idealistik bir mücadele taktikinden bila fasla ve kat'î neticeler almak imkânını beklemek kat'iyen mümkün değildir.

Evet, „Sovyetler İttihadı“nda bolşevik diktatorluğunu tutan yeğane âmil terroredir. Kızıl terror. Buna karşı kullanılacak mücadele metodu bittap „oruç“ olamaz. Bu metot her zaman olduğu gibi, gene aktif mücadeleden ve zamanı gelince müsellaah mukavemet ve isyandan ibaretir.

Bu böyle olmakla beraber Gandi'nin orucu bizim için mühimdir. Kendisinden alacağımız manevi hisse tasavvur olduğumuz kadar büyüktür. Bu oruç fedayi nefis vak'asının parlak bir nümunesi, muvaffak olmuş bir semboldür.

Millî gaye namına öle bilmeli! — İşte Gandi'nin, sade Hintlilere ve sade muasırlara değil, bütün milletlere ve bütün asırlara verdiği idealizm dersli!

M. E. Resul-zade

Kafkasya konfederasyonu

Muhaceretin dikkatli şimdi de yakın günlerde Kafkasya milletleri tarafından imsa edilcek Kafkasya konfederasyonu mısakı üzerinde toplanmıştır. Misakın projesi gayet dikkatli bir surette ıhtar edilerek, müzakere edilmiş ve Kafkasya milletlerinin sahalikette teşkilatları tarafından kabul olunmuştur. İmza edilmesi en yakın bir zaman mes'elelerdir.

Kafkasya milletleri tarihinde büyük bir rolü olacağına şüphe etmedikimiz bu uyumu, iktisadi ve siyasi vaziyeti ihtiva ediyor. Hiç şüphesiz, projede gösterildiği gibi, bir devlet olmak itibarile, Kafkasya vadedini daha iyi müdafaa için tekmilli maddi kuvvet ve imkânlar bir araya getirilecektir. Bu suretle misakın imza ve tebliğinden sonra imza eden milletlerin siyasi oriyantasyonu bir nizam ve ahenk kesim etmiş olacaktır. Bu kabıl bir birleşmenin, onu ıhtar eden zevatın iradesine değil de, tabii bir zaruret ve hadisesine cereyan ve sevkı neticesinde hüsule geldiğini söylesenek, hata etmiş olmayız.

Kafkasya konfederasyonu fikri yeni bir şey değildir. Kafkasya milletleri millî şürahayın müdrik buldukları gülden itibaren bu fikir ayrı ayrı siyasi samalire meskul etmiş ve hatta 1918de Maveyayı Kafkasya'da meskün Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan hakları arasında bir vaded hüsuşe getirmek gibi bu fikrin tahakkukuna bile teşebbüs edilmisti. Fakat o zamannın objektif şerati bu fikrin tahakkuk ve inkişafı için müsait değil idi. Zira, carhızın sukutunu müteakib, Rusya parçalanırken, her millet kendi istiklâlini ilân ederek, müstakil yasaya bileceğini zannetmişti. Bu haleli ruhıye pek tabii idi, çünkü Kafkasya milletleri o sıralarda romantik bir devir yaşıyor ve kendi komşularından iktisadien, siyaseten müteccirtil bir halde müstakil millî bir hayat yaşamağa can atıyorlardı. İstihdad edilen gaye müstakil bir devlet teşkil idi. Şüphesiz, bu kendine göre bir mistisizmdir. İşte bu mistisizmin tesiri altında olarak müstakil bir devletin idameyi hayata için zarurî bir takım âmillere daha ihtiyaç olduğu fikri tamamen ihmal edilmişti. Fakat aç tecrübeler gösterdi ki müstakil bir hayat için en mühim ve belki en birinci âmil iktisadi âmidir. Kafkasya bir bütün halinde iktisadi bir vahdedtir. Binaenaleyh siyaseten daha iyi olmasın icap eder. Her milletten haddini, iktisadi manasında diğer milletten imkânlarını ihtisar eder. Bundan başka gördüklerimizi gösterdi ki kendi fiziki mevcudiyetini müdafaa noktiyası nazarından dahi Kafkasya milletleri bir arada olmalıdırlar.

Şüphesiz şu da inkâr edilemez ki yekdiğerine karşı temamen müstakil olan Kafkasyalı milletler grupu, müsterek menafî, müsterek an'ane, müsterek görüş ve asir-

lardan beri devam edegelen müsterek hayat ve bundan neş'et eden müsterek ahlak bağları bir birine bağlı bulunuyorlar. İşte bütün bunlar bir arada alınıldı takdirde, Kafkasya milletlerinin müsterek bir faaliyet sevk edecek ve bu faaliyete muayyen bir istikâmet verecek kâfi bir kuvvet var demektir.

Kim bilir, bu vahdet on dört sene bundan evvelisi hüsule gelmiş olsaydı, Kafkasya tarihi belkide tam başka bir mecraada inkişaf eder ve Kafkasya milletleri bu gün cennetini bir hayat şerati içerisinde yaşamaktan uzak bulunurlardı. Kızıl ordu Kafkasya'ya taarrüze bulunduğu zaman Kafkasya milletleri münteriden ve müstakilen kendini muhafaza ve müdafaa çaalisuyordur. Bu yüzden bolşevikler daha çabuk muvaffakiyet elde ettiler ve sırasile evvelce Simalî Kafkasya'yı sonra Azerbaycan, Ermenistan ve nihayet Gürcistanı istifla ettiler. Fakat şimdi memleket dahilinden gelen haberler gösteriyor ki orada Kafkasya vadedi fikri şürlu bir surette benimsenmiştir. Kafkasya milletlerinin küçümpert emperyalizme karşı müstereken mücadelesi buna iyi ve canlı bir delildir.

Kafkasya milletlerinin orada ve burada bolşeviklere karşı yaptıkları müsterek mücadeleleri daha ziyade takviye ederek devletlerinin ve bolşeviklerden hâlas oluncamelekette meş'uli faaliyete bir rahber olmak üzere meş'uli siyasi simalar vahded misakını düşünmüş ve ıhtar etmişlerdir.

Bu suretle yukarıda kaydettiğimiz gibi mahallinde bolşevik istilâsından kurtulmak için müstereken mücadele eden Kafkasya milletlerinin vahdedi artık bir hakikat halını almıştır.

Muhaceretle Kafkasya konfederasyonu misakının Kafkasya siyasi samalı taraflarından imzası da bu hakiki hadiseye bir sevkil ve resmiyet vermekten başka bir şey değildir.

Kendi müstakil mevcudiyetleri uğrunda yapılacak mücadelemin ancak müsterek kuvvetlerle kabil olacağı fikrinin meş'ur bir hale gelmesidir ki bu vahdedi tahakkuk ettirmiş ve Kafkasya milletlerini bir araya gelecek istiklâllerini müdafaa ve müstereken vatan olan Kafkasya'nın terakki ve taalisini için mütesanit bir şekilde çalışmağa sevk etmiştir. İşte misakın istihdad ettiği bu gaye de aşikâr bir surette gösteriyor ki Kafkasya konfederasyonu fikrinin tahakkukuna agresif bir mahiyeti hâs olmuştur gibi, Kafkasya milletlerle konuşulan memleketler alehine de mütevecçil değildir. Zira Kafkasya milletleri daima konuşulmuş müstakillerle sülibü idameye ve mütesanit bir şekilde çıkararak hüsnü münaşebet teminine candan taraftar olmuş ve bunu her vesile ile göstermiştir.

Kafkasya birliği misakının Kafkasyalı

Stalin düşüyormu?

Berlin'de çıkan „Sosyaliştiçeski Vestnik“ gazetesinin Moskva muhabirinden alındığı malumata göre Stalin'e 18 komünist imzalı bir mektup yazılmıştır. Eskî saâ ve so mühallerinin itihaddından ibaret olan ve Stalin'i iş başından atmak tezi üzere anlaşmış olan yeni muhalefet küçük diktatörün siyasetini şiddetle tenkit etmektedir.

18 komünist mektuplarının başında Stalin'in beyneymelli siyasetini tenkit ederek, onu 3-ü komünist internasyonalını böğmekle itham ediyorlar. Beş senelik faaliyetten sonra Stalin ne inki tarazı harp için hazırlanamamış, hatta Sovyetleri garpta ve şarka emperyalizmden müdafaa dahi edememiştir.

Stalin'in yüzünden Komintern, Çin vakiyyine yabancı kalmış (?), Japonya istilâsından ve Almanya'da tahaddüs eden pek elverişli vaziyetten istifade edememiştir.

Dahili vaziyete temas ederek yeni muhalefler diyarlar ki başlarını dönmeye Stalin'in muvaffakiyetinden değil, zik-zaklardan dolayı sallantıdadır.

Azr sanayi planı inkal edemiyor, yüngül sanayi ise yerinde saymaktadır. Kolhozları takviye etmek için kooperatifleri böğdular. Simdi 3-ü bir şey icat etmek icap edecektir. Çünkü kolhozlar da kooperatifler gibi dağılmıştır.

Köylüye karşı kat'i ve düzzün bir siyaset mevcut olmamıştır.

Şu sona kadar köylüye karşı gitmeleri idi, yahut da adam akıllı ric'at etmek lâzım idi.

Amele mes'alesine gelince, Stalin komünist fırkası ile amele arasında geçilmez bir uçurum açmıştır.

Hali hazırdaki kolhozlardaki köylüler, ferdi ziraat sahipleri, amele sindikaları, devlet müesseselerindeki müstahsilin ve sair amele ve memurlar her Stalin aleyhdardırlar.

Mektubu imza edenler, komünist fırkasını ve Sovyet rejimini inhihale götürmüş olan Stalin'in iş başından atılmasını talep etmektedirler.

Bu havadis kısmı mahsusumuzdaki yeni muhalefet haberinden evvel intişar etmiştir. Moskva'nın şiddetli tedbirleri ve resmi tebliği Stalin'in aleyhinde devran eden sayıların teyit etmektedir.

milletlerin çok feci günler yaşadığı bir sırada imza edilmesle Kafkasya mes'alesinin yeni bir inkişaf merhalisine geçeceğine ve Kafkasyalı milletlerin kendi mukaddes haklarını istirdat için yürüttükleri mücadele tarihinde yeni bir sahife açılacağına kat'iyen şüphe etmiyoruz.

Dr. Mir Yavup

Azerbaycan halk hareketinin mahiyet ve hedefi

Bolşeviklerin, bütün beşeriyet tarihini iki muhasım ve düşman sınıfın böğüşmesi ve ardi-arası kesilmeyen mücadele şeklinde tasavvur ve tedbir ettikleri bellidir.

Onlar için bir milletin millî mevcudiyet, millî hayat, millî istiklâl ve millî birlik üzerine kuralını, millî şen ve şerefle dolu bir tarih yoktur ve olmazda.

Nesillerin nesillerine miras bıraktığı ve her neslin bir parça daha ilave ve tekmilli ettiği millî bir hars, bir medeniyet ve bir devlet, onlarca mevcut değildir. Mevcut olan bütün medeni kıymetler hep hakim bir sınıfın müzlüm bir sınıf istismar için icat edilmiş olduğu tahakkuk mekanieleridir. Tarihi böyle öğrediyorlar, böyle yazıyorlar. Bir cemiyeti birleştiren, onu bir millet yapan millî hars, millî mukaddesat, millî hüsusiyyetler, hatta millî tarih ve lisan, millî gaye ve millî mekûrre bolşeviklere göre hiçbir; bu unsular hep hakim burjuva ve kapitalist sınıfının uydurduğu, imha ve istismar vasıtalarıdır.

Milliyet, millet, devlet hep hakim sınıfın yaratmış olduğu tahakkuk mekanieleri mi? „Juyan etmiş proleter sınıf“ ise dahili vatanında harbi ve sınıf mücadelesi neticesinde hakimiyeti eline almadığı muvaffak olmuş, sınıfsız ve milliyetsiz bir cemiyet, devletsiz beyneymelli bir hayat kurmağa azmetmiş imiş?!

Halbuki Azerbaycan'da ve Azerbaycan gibi diğer mahkûm milletlerin vatanında bir „Sovyet hükümeti“, bir „Proleter diktatörlüğü“ mevcut iken, bu memleketlerin sınıf mücadelesini, vatanında muharebesini gösteren tarihi mevcut değildir. Ne olacaktır?

„Resul-zade'lerin ve Musavat ideolojilerinin Azerbaycan Sovyet hükümetinin bir inkılâp mahsulu değil, bir istilâ mahsulu olduğu hakkındaki iddialeri nasıl cerededecekler? „Bir sormuğu yaz'eden „Bakinski Raboçı“ (12 Temmuz 1932, Nr. 163) aynı zamanda şurada bildirmektedir ki:
— „Bir buçuk ay bundan evvel „Prav-

da“ gazetesi „vatanında muharebesi tarihini“ planını ilân etmiştir. Bu planda Maveyayı Kafkasya'ya bir cilt tahsis edilmiştir. Stepan Samuyın namına olan enstitü tarafından başlanan ıhtar faaliyeti ise yalnız Azerbaycan'daki vatanında muharebesi tarihine dâir dört ciltlik bir eser yazılabileceğini göstermiştir.“

Plan, carhızın sukutundan Azerbaycan'da Sovyet rejiminin teccüsüne kadar geçilip geçen tekmill vakayiy ihtiva edecekmiş. Gazete Azerbaycan'ın Sovyet matbuatına, tarihçilerine, muharrirlerine, neşriyat idaresine ve nendense tiyatro ile sinema idarelerine müthiş surette kızmıştır.

„Azerbaycan'da vatanında muharebesi tarihi“ bolşevikcesine yazılmalıdır. Maalesef bu vakta kadar ne tarihçiler, ne muharrirler, ne Azerbaycan devlet sineması, ne tiyatro idaresi, ne Azersnefi, hatta matbuat bile bu hususta bir teşebbüs göstermemişlerdir.“

Yazılacak şeyler de çokmuş: Şaumyan ve Caparidze'nin idare ettikleri 1918 senesinin Bakü Komünistı tecrübeleri, Azerbaycan'da köylü hareketi, Ermeni-Türk husumetini alvandırarak, Musavat hükümetinin bu köylü hareketini bîdümekte istemesi, Bakü proleterleri „aitifak yapan“ Azerbaycan köylüsünün bolşevik fırkasının rehberliğinde mücadelesinden vaz geçmedigi, bu mücadelemin millî Azerbaycan hükümetinin temelinin sarsarak, Sovyet rejimi için zemin hazırlaması olduğu ve ilh. . . . ve ilh. . . . hep yazılacak şeylerden imiş.

Gazete misaller de gösteriyor; mesela: Maruf Katır Mehmed'in hayatıdır, baştan başa Ruslardan ibaret olan Altı-Argac'm bolşeviklik temayülleri ve Ermenilerle meskün bazı yerlerde muhalefet hareketi. . . . Gazete hemen ilave ediyor ki:
„Doğrudur, bütün bunlar bolşeviklikten çok uzaktır. Fakat bilhassa Gençgeç, toprak aristokrasisinin merkezinde cereyan etmesi sayımı dikkattir. . . .“

„Musavat hükümetinin dahilen ne kadar zaif olduğunu göstermek ve Resul-zade

Bolşevikler ve Türkiye

Türkiye Cumhuriyetinin bir müddet evvel Milletler Cemiyetini resmi aşağı sıfatile girdirdi malumdur. Vaktile bu hususta „İstiklâl“ sünurlarında bahsetmiş ve bu kabulun Türkiye için her hususta, bilhassa beyneymelli vaziyet noktiyası nazarından çok mühim ve meş'ur bir hadise olduğunu işaretler, bolşeviklerin hiç şüphesiz bundan memnun olmayacaklarını dahi ilave etmiştir. „Yaş Türkistan“ refikimizin son nushasında okunduğuna göre bolşevikler, beklendiği gibi, bu ademî memnuniyeti alenen ıhtar etmiş ve Türkistan gazetelerinden en mühimini sayılan „Türkmensky İskra“ gazetesinin 6 Ağustos nushasında bu mevzuata ait aleyhdârane bir makale neşretmişlerdir.

„Türkiye, altın ve diplomasi ağı için“den” unvanı altında neş'et edilen 400 satırlık bu makalede deniliyor ki:
„Türkiye harici siyasetinin istiklâleti birden birer değişti. O lunlar (İngiliz İrasi) ve franklar „milletler dostluğu“ gibi sahte sözler arkasından yağma, baskın yapıp ve taziyet eden, „kuvvetiler hakkı“ şerhine zaifler eden, dünya emperyalizmini merkezi olan „Milletler Cemiyetine“ girdi. Türkiye'nin Milletler Cemiyetine girişine onun arkasına gitmesi demektir.“

„Türkiye Milletler Cemiyetine girdi. Kemal Paşa tarafından idare edilmekte olan Türkiye burjuva hükümeti en yanlış bir yola girmiş bulundu. Bu hükümet kendi istihlakçılık faaliyetinde geniş halk kütesinin rahatlığı temin ve memlekette umumî ziraatın inkişafı için imtibah bir iş görmeyen, kendi istihlak binasını kum üzerinde inşa etmiştir.“

„Türkiye'nin Milletler Cemiyetine girişini, onun Fransa emperyalist siyaseti tesiri altına girmesi demektir. Bu vaziyet Türkiye'nin büyük devletler sırasına girmek suretille kuvvet bulduğuna değil, bilakis onun zaifliğini ve milli dışkütlüğünü isbat eder.“

Sözde Türkiye ile „dost“ geçen bolşeviklerin bu aleyhdârane pozisyonları sayının hayret görülmemelidir, çünkü bolşevikler ötedenberi her vesile ile Türkiye aleyhinde sahifeler dolusu makaleler yazmakla çekinmemiş ve bunu Moskva matbuatı ile değil, Türkistan, Azerbaycan, Kırm, Edil-Ural gibi Rus olmayan memleketlerin matbuatı vasitasile yapmak gibi iki cephe bir gaye gözlemişler. İşte Türkiye'nin harici siyaset ve beyneymelli vaziyetine taallük eden bir mes'eleyle karışık aleyhdârlığın Türkistan matbuatında yapıldığı dahi bu iki taraflı siyasete canlı bir delildir. Yani bir taraftan diplomatik mü-

Mehmet Emin Beyin yalanlarını isbat için“ bu misaller kâfi imiş.

Evelle bolşeviklere şunu söyleyelim ki: Azerbaycan'da vatanında muharebesi ve köylü hareketi hakkında hiç bir eser yazılmamış olduğu yalandır. Azerbaycan komünistlerinin Rahim Hüseyinof'un 3-4 yıl evvel neşrettiği „Azerbaycan'da inkılâp hareketi hâlasleri“ eseri bunun canlı delilidir.

Azerbaycan komünistlerinden Askerof, Bilenderli ve Receptin'i şiddetli tenkitlerini mucip olan bu eserde“) Rahim, bütün sayu gayretine rağmen, Azerbaycan halk hareketinde bolşeviz için bir „geçmiş“ ve tarih bulamamış, bilakis Musavatçıların tezini kuvvetlendirecek vesak meydana çıkarmıştır. Rahim bu vesakı istinaden isbat ediyor ki:

Rusya'nın istilâsından evvel (19nci asrın ortalarında kadar) Azerbaycan köylüleri Rus müjliklerinden tabii oldukları krepstöny (tahkimiçlik, kölelik) hukukunu bilmiyorlardı. Türk köylüsü toprağı dîm ve milli esaslar üzerine istiklâl ettiğinden onun nazırında her şey Allahın idi; insanları Allah karşısında müsvi olduktan sonra toprak onu imar edenin mülkiyetine verilir, sahibi tarafından terk edilmiyen bir toprak kısım tarafından emellek edilemezdi.

Azerbaycan'da kölelik rejimi ilk defa olarak 1848 senesinde çarlık Rusya tarafından tatbik edilmiştir.

O zamana kadar Azerbaycan toprak aristokrasisi irsi değil, halk tarafından ferdi tahsil için tayin edilmiş memurlar idiler.

Rahim bu tetkiklerinde bolşevik fırkasının rolundan kat'iyen bahs etmemekle, ihtilâli aleyhdâr rühbesini kazamış ve Musavatçıların değirmenine su dökmekle itihham edilmiştir.

1918 senesinde Şaumyan Dasnaklarla beraber Bakü'da 15000 Türkün kamı bahasına yaptığı komünizm tecrübelerine girdikte, bu hususta daha neşriyat çok degildir. Şaumyan'ın silahdaşlarından İshanyan 1918 de yazdığı mufallas ve vesakı müstemiş eserlerinde Bakü amelesinin 75% nisbetinde Musavat arkasında olduğunu izah etmiştir.

Nisan istilâsına ait ise hatıralar dahi

*) „Komünist“ Nr. 58, sene 1932.

— „1920 senesi Yanvarında (Kanunî Saniye) yeni teşekkül eden Bakü bolşevik komitesi tetkik için Bakü'ye geldim. Bakü işçileri muharasalarından surası“ makamına kaim olan „Bakü işçileri kongresi“ o zaman mensubiyetle es-es'lerin elinde bulunuyordu. Türk işçileri o zaman Musavat fırkasının arkasına gidiyorlardı.

Artık ne istersiniz, Resul-zade Mehmet Emin işçiler kongresinde mümessil bulunuyordu ve Musavatçı amele fraksyonu başında duruyordu. . . . Bu musavatçı amele işe az bir şey dedim. Sovyet istatistikî o zaman Bakü petrol sanayinde çalışan 44000 Anastin: 20.500n'd Azeri Türkü, 5.000n'da Magellan Türkü (Kumuk, Lezi v. s.), 1.500n'de Edil boyu Türkü olarak göstermektedir. Bunlara karşı 10.000 Rus ve 8.500 Ermeni vardı.

Lomindaze, „Türk işçileri o zaman Musavat fırkasının arkasına gidiyorlardı“ demekle yalnız Musavat fırkasının hakim vaziyette olduğunu göstermiyor. Gayri Türklerinde de sosyal-demokrat ve es-es'ler nüfuzunda oldukunu ilave ediyor ki, bu bolşevizmin Bakü proleterleri üzerinde izafuzunun sifir olduğunu kabul etmekte başka bir şey değildir.

İstilâden 2—3 ay evvel, bolşevik menahibe göre, böyle bir vaziyette olan Bakü amelesinin „bolşevik fırkasının rehberliği ile Azerbaycan'da vatanında muharebesini idare“ etmesinden bahs etmek gülsün bir şeydir.

Vesakit ve neşriyat mevcut olduğu gibi 1920 senesi Nisanma tekaddüm eden günlerde ve senelerde Azerbaycan'da bolşevik mahiyetinde bir hareketin kat'iyen mevcut olmadığını, vaziyetin temamille bolşevikliğine ziy ve aleyhdâr bir istiklâmetle inkişaf ettiğiine isbatı yarar bir vesakıdır. Buna mukabil Moskva'nın askerî istilâsını isbat eden, bu istilaya kızıl ordunun

Irak hükümetinin istiklâl

Milletler Cemiyetinin bu seneki Eylül içtimadına Irak hükümetinin İngiliz mandatarlarından çıkararak müstakil bir hükümet gibi Milletler Cemiyeti âzâline kabuluna karar verilirdi. Irak hükümeti Milletler Cemiyetinin 57nci âzâsıdır. 56ncı azâ geçememiş olduğundan kabul olunarak Türkiye Cumhuriyeti idi. Su suretle Milletler Cemiyetinde İran, Mısır, Türkiye ve şimdide Irak olmak üzere dört müslüman hükümet temsil edilmiş demektir.

Malûm olduğu üzere Irak hükümeti, harbi umumiden sonra, Osmanlı emperatorluğunun enkazı üzerinde teessüs etmiş Arap hükümetlerinden biridir. Paytahtı Bağdat'tır. Krali Emîr Faysal'dır. Bu hükümet Versailles muahedesine mübâhirci Milletler Cemiyeti tarafından İngiliz hükümetinin himayesine (mandatlarıne) verilmiştir. Mandat (himaye) altında olan hükümetler bilavasit Milletler Cemiyetine giremezler, bunların menafîni mandat (uzerlerinde himayesi olan) devlet müdafaa eder.

Milletler Cemiyeti nizamnamesinin mandat almada olan hükümetlere ait maddesi hakkında bu hükümet ancak mandatarlarının kabul ve îlan ettikleri takdirde, rüştü siyasilerini bulur ve himayesi olunur vaziyetleri çıkararak, müstaklik Milletler Cemiyeti âzâline geçebilir.

1922 senesinde hazırlanmış muahade mübâhirci Irak hükümeti 20 seneye nispetinde İngilizlerin himayesini kabul etmiş bulunuyordu. Fakat muahedenin imzadan sonra bir seneye İngilizler Irak hükümetine bu himaye müddetinin kısaltılmasına muvafak ettiğini haber vermişti. 1928de Londra, Bağdat hükümetinin Milletler Cemiyetine girmesine esasen muvafak edeceğini bildirdi. İki seneye sonra iki hükümet arasında 25 seneye müddetle mütekelbil bir muahade muahedesine bağlandı. Bu muahede göre Irak hükümetinin müstaklik Milletler Cemiyetine kabul mandatar İngilizlere tarafından iki seneye nispetinde temin olacağı. Bu şimdiki temin olduğu ve Irak hükümeti her bir hukukta diğer devletlerle müvafık olarak Milletler Cemiyeti âzâline kabul edilmiştir.

Irak hükümeti sabik Musul, Bağdat ve Basra vilayetlerinin ihtiva ettiği topraklar üzerinde kurulmuştur. Üç milyona karışık nüfusa ve "doğulak" a zarar vermeyecek için Moskva merkezinde bulunmakta olan Rusya mahkûmlarına, diğer taraftan da Rusya mahkûmlarını Türkiye'ye her hususta ıberat ve perisan göçereler gibi yardım dâvâ ediyor. İste bolshevik ve kızıl Rus "doğulak" bu kadar olur. . . .

daha evvelce hazırlanmış olduğu gibi vesakî, nesriyat ve ihtifaat gene bolshevik menâhidendir. (Yefremof'un hatratı, "Bakinski Rabcı" 1925 N. 93.)

Bunları tekrare lûzum görmüyoruz. Zaten bolshevikler kendileri de bu hususta kat'i bir islan kullanmak korkuyorlar.

Nisan faciası bir ihtilâl mi? İstîlâ mı? "Kominist" gazetesi için muhim olan bu degidîr. O, bu mezalesi temas etmekten bile korkmuştur.

Resul-zade'nin "yalanını" isbat için yalnız bolshevik firakasının reberliğini ve Bakû proletinin ittifaki ile, Azerbaycan'da vatanânda muharebesinin mevduiyetini isbat etmek istiyor; onun için de Kafir Mehmet gibi bir haydat ile Altı-Ağaç Ruslarının muhalif hareketinden daha canlı bir misal bulamamıştır.

Azerbaycan'da köylü hareketi daima mevcud olmuştur. Azerbaycan Türkinin millî uyanış ve kurtuluşunda başlıca âmil bu köylü hareketi teşkil ettiğini inkâr etmek olmaz. Fakat on dokuzuncu asrın ortalarında başlayan ve 20nci asrın başlarına doğru müteşekkil ve müayyen bir şekil alan bu hareketin mahiyet ve hedefi milliyet, hürriyet, mülikiyet ve istiklâl ibaret olmuştur.

On dokuzuncu asrın ortalarından itibaren Azerbaycan köylüsü iki tehlikeye karşı isyan etmiştir: biri Rus istilâsını getirdiği ve Azerbaycan'da tabika başladığı krepstnoy rejim, diğeri de Azerbaycan köylüsünün dede-baba yurdunu elinden alan ve yerleşmeye çâlışan Rus muji mühaceretî idi.

Azerbaycan köylüsü Rusya'nın getirdiği istibdat ve esaret rejimi, itilâ ve muhaberet seline karşı mücadeleye başarıya açmış, hürriyet, mülikiyet ve milliyetini korumaya azmetmiştir. Rusya'da köylü kölelik rejimine tabii idi. Köylüleri â, öküz, ihtisâl vesatî gibi bir "şey" olarak kullanan Rus derebeyi köylüyü satmak ve öldürmek hakkına dahi malîk idi.

Rus köylüsü hukukî medeniyet mahrum, bir yerden diğer bir yere hareket edemez, bir emlak sahibi olamaz ve hukukî hiç bir muamele aktelemeydi. Daha on dokuzuncu asrın nihayetlerinde

Ural'da köylü isyanı

Berlin'de diplomasi devairinde alınan ve muabtuata intişar eden mevuk malumatı göre Ural'ın Yukarı Ural, Or ve Troic muntakalarında büyük mikyasta köylü isyanı baş vermiştir.

Isyanı tenkil etmek için G.P.U. müfrezelerini vahşetlerine rağmen isyan bütün şiddetle devam etmektedir.

Eylül ayının başında Or nahiyesinde Kazaklar isyan ederek mahelli garnizonu terki silah ettirmiş, silahları almış, erzak ambarlarını yâzma ederek Sovyetlerle G.P.U. teşkilatını dağıtmışlardır. Bundan sonra Kazaklar muntazam askerî sıralarla Siroyiyatın'ın komandası altında Troic'e doğru ilerlemeye başlamışlardır. Yıldo bütün sovhok, kolhoz ve Sovyet müesseselerine dağıtan Kazaklara köylüler de ittilah etmişler.

Aynı zamanda Yukarı Ural nahiyesi Kazakları da isyan etmiştir. Ve köylülerle beraber Beloreç ve Türlîyan imalathaneleri üzere yürümüşler ve Çelyabinski yolunu işgal etmişler. Gerek bunlara karşı, gerekse Yekaterinburg nahiyesindeki amele partizanlarına karşı Çelyabinski'den kuvvet gönderilmişler. Çelyabin altında vuku bulan kanlı müsademe neticesinde asiler Turğay vilayetine çekilerek asi Başkırlerle birleşmişlerdir.

ehalisi vardır. Pek mübüt eraziye ve zengin tabii servetlere malikler. Mâllî imkân büyük, küçük mekâmlerden biridir. Hemcivar bulunduğu Türkiye Cumhuriyeti, İran şahlığı ve Vehabi hükümeti ile bağılanmış olduğu dostluk muahedeleri ve tesis edildiği hüsnî münaşeret sayesinde Emir Faysal'ın hükümeti kendi mekâmlerinin beynemillî siyasî vaz'iyetini temin eylemiştir. İngilizlere ile bağlanmış olduğu muahede dahi kendisini kuvvetlendirmektedir.

Irak ehalisinin ekseriyetini Araplar teşkil ediyor. Büyük mikyatta Irak ekaliyetine malikler. Türklerin de miktarı mühimdir. İlaveler Arap ehali arasında dahi mezhep farklarını dahi hesaba almak lâzımdır.

Mamalı zengin servet ve mübüt eraziye malik olan bu meklemet dahilen temin edilebilecek liberal siyasî neticesinde, meklemet iktisadiyatına azami surette inkisaf verdirecek ehâlinin her türlü rifahını hasıl etmek suretinde kendi istikrarını az zamanda, hakikile temin edebilecek idktidar ve imkânındadır.

Kendisine böyle bir muvaffakiyeti candan rum temenni ederiz.

Rus köylüsü â, eşek, öküz ve araba gibi piyasaya çâkabilir, satılır.

Rus milletinin zamanımıza kadar yaşadığı bir hayâtı berseriyet belki tarihten evvelki devirlerde yaşamıştır.

İste Rusya bu rejimi Azerbaycan'da tabiki 1846 senesinde bir ferman nesretti. Bu ferman esli hanların kapı kullarının toprak beyleri ve köylüyü de "mülkedar tabii" ilan ediyor, mukabilinde yeni aristokrasidan çarâ sadakat talep ediyordu.

1847 kanunu yeni aristokrasî sınıfa "can vermiş" almak hakkını bahşediyor, beyler her on aliden bir erkek, her onbes aliden bir kız almak hakkını kazanıyorlardı.

Hür ve azat doğan, hür ve azat yaşama olan Azeri köylüsü, mülikiyetine, hürriyetine, şahsiyetine, hatta insanlığında mahrum ediliyordu.

Azerbaycan halkının bu vahşet ve esarete tahammül edemeyeceği aşikâr idi. O isyan etmişti. Ve onun mücadelesini devam ve idare ettiren halk kahramanları feremiştir. Bu mücadele etrafında zengin halk edebiyatı vücutta geldi. Buna şehircikler bu hareketin idealojisini formüle etti.

Hürriyet, milliyet, mülikiyet her mütefekkiri nazariyesine esas teşkil ediyordu.

Hasan Bey Zerdabi "raiyyetini, kadim, çoçun, hizmetçinin" hürriyetini talep etti. Bu olmanca hiç bir millet terakki etmez, dedi.

Sabir: "Beş zencerin, üç öküzün, yer özünü kü boyadelleri, hanları neylerin, ilahih" demekle köylünün mülikiyete olan bakişımı muvaffakiyete izah etti.

Dilde birlik

(İstanbul'daki Dil Kurulayı münasibetiile) "İstanbul'da basılacak bir gazete Semerkant'da de okunmalı ve anlaşılmalıdır."

20 İtilâ tarihli İstanbul gazetelerinde okuduğumuz yukarıdaki sözleri, Dr. Resit Galip Beyin maarif vokaletine tayını münasibetile verdimi beyanatından alıyorum. Türk Tarih Kongresinin aydî başlı sıralarından olan Resit Galip Beyin maarif vekâletine gelmeleri münasibetile söyledikleri sözlerin Dil Kurulayının açılmasından beş gün evvel ve Dil Kurulayına hazırlık devam etmekte iken söylenmiş, yeni maarif siyasatinin, bilhassa müstaklik milli hars sahâsında gelecek yoluna göstermesi itibarile dikata değer bir hadisedir.

İki-üç ay evveline kadar bu gibi sözlerin söylenecene ihtimal bile verilemezdi. Son beş yıl zarfında Türkiye'de umumî millî Türk siyaseti tam aksi bir istikamete inkisaf ediyordu. Türk Ocaklarının C. H. Frkâsı fihâlî haline gelmesi ve onun mütekelbil mis, meydandan kaldırılması, kapılmaması, meydandan kaldırılması, türküçüler ve türküçülük büyük şahsiyetlerine karşı açılan "iptâl" seferi, Dil Encümeni'nin faaliyetine, "Tatar istilâsı, Teymur istilâsı" diye kapatılması, nihayet "Türkiye haricinde Türklerin yalnız bir ilim mevzu teşkil ettiği" iddiası, Türkiye ve milliyetçilerin yalnız Anadolu içerisinde kapan kalmak istedikleri hakkında haklı ve yerli bir fikir ve kanaat uyanırmıştı.

Bu kanaatı takviye eden daha başka hadiseler vuku bulmuştı. Mahkûm Türklerin istiklâl ve hürriyet davasını yürüten millî Azerbaycan ve Türkistan nesriyatlarına nihayet veriliş, bunların yerini Türkiye'de bolshevikler ve Moskva hesabına çâalışan işgal etmiş, kırk milyonluk Türkün kanını için kızıl Rus emperyalistlerini idealize eden nesriyat ala bildiğine yürütmeye başlanmış. Azerbaycan komisierler heyeti reisi Dadaş Bünyat-zade bir Amerika gazetecisine "Bu güne kadar Türkiye'de bize işik gelirdi, şimdi ise bizden Türkiye'ye işik gidiyor" demeye hak kazanmıştı.

Ankara'daki Tarih Kongresile İstanbul'daki Dil Kurulayı, bu kurultayların bütün Türkleri sevindiren yüksek hedefi Türkiye milletçilerinin dil ve hars meselelerinde olsun mahdud Anadolu çevresinden dışarıya çıkmağa başladıklarını isbat etmektedir.

Bu, başka türlü de olamazdı. Türkiye'de millî Türk hareketi her zaman Azerbaycan, Türkistan ve Kırm millî hareketlerle bağı olmuş, çok zaman bir birinin çok şiddetli tesirleri altında bulunmuşlardır.

lyıyordu. Bu hal yalnız Azerbaycan Türküne has bir hususiyet degildi.

Umumî Türk tarihi bu hususta canlı misallerle doludur. Bize tarihî yazılarıyla zengin ve kıymetli âbideler bırakan Gök Türklerin "kara halk", hanların yabancı medeniyetlere uyarak, çinleşerek, millî hayat ve ihtiyacı uzağa taşıyarak girmiş isyan etmiş. Gült-Tekin âbideleri bu ciheti sarıh surette kaydetmektedir.

Şahsi salahiyet müstefrikler büyük Teymur'un muvaffakiyetindeki hikmeti de, Çigatay hanların halttan uzağlaşması, milletini ihtiyacı yabancı olmağa yüz tutmalarında görüyorlar.

Bir cemiyetin, bir milletin mukadderatını idare edenler, umumî itimada ve itibara malik oldukları müddette e iş başında dura bilirler. Halkın ihtiyacı tamim edemeyenler, kendi kölelerinden uzağlaşan, yabancı ve düşman kuvvetlere uyan ve alet olanlar, umumî halkın itimat ve itibarını kazanamazlar.

Kendi refah ve saadetlerini milletin maddî ve manevî menfaatlerine zararlı olan bir istikamete arayanlar, milletin mukaddes hürriyetini, maddî ve manevî hürriyetini ayaklar altına alan vahşi ve müstevlî kuvvetlerle ele verenler yalnız mânen değil, maddeten de yıkılmağa mahkûmlardır.

Azerbaycan köylüsünün Rus seline, Rus istilâsına, Rus esaret ve kölelik rejimine, Rus muhaceretine ve bu hususta Ruslara alet olan tüfeplilere karşı mücadelede başarıya açması, Rusya'da olduğu gibi, her şeyin ve her felaketin sebebini devlet ve milliyette gördüğünden değil, bilakis milliyetine, toprağın, vatana, dine, an'ane ve adetine, hürriyet ve tarihine sıkı surette merbut olduğundan doğuyordu.

Hürriyetine, milliyetine, mülikiyetine, kışkarcasına aşık ve bağı olan Azeri bu yükselme ve mukaddes husletleri şan ve şerefle dolu ve Azerinin her zaman hür yaşamış olduğuna gösteren tarihinden almış; bunlar babalarının bakişımı olduğu mukaddes vedaletidir. Bugünkü Sovyet rejimi Azeri köylüsünün arzu ettiği, özlediği, dilediği bir rejim olsaydı, bu rejime dörtl il ile sarılması icap etmez miydi?

elli yıl bundan evvel türkçülüğün büyüklerinden Kırmızı Gasprinski İsmail Bey "Dilde, fikirde, işte birlik" diye Türklerde hars ve dil birliği şiarını meydana attığı zaman, Türkiye, Osmanlı saltanatından daha müthiş olan "Osmanlı İnanından" kurtulmağa tesebbüs bile etmemişti.

Kırım'da başlayan modern Türk millî hareketi Azerbaycan'a, oradan İstanbul'a geçmiş, burada asîl şeklini bularak, yeniden Türk dünyasını istilâ etmiştir.

Türkiye'deki millî hareket her sahada halka doğru bir istikamet aldığından, netice itibarile Osmanlı saltanatı ile beraber harsı sahada Osmanlı, "İlan ve harsı" de yıkacak ve halka yaklaşıca da Azerbaycan'a ve başka Türk ellerine de yaklaşıca olacaktır.

Türkiye'de cumhuriyet rejiminin kurulması, halklığın zaferi demektir. Halklık ise yalnız siyasi hakimiyet demek degildir; o, aynı zamanda halkın bütün hususiyet ve hars kıymetleriyle beraber iş başına gelmesi demektir. Devlet hayatının her sahâsında faal bir rol oynamağa başlayan genç Türkiye demokrasisi kendi üç türkesime Osmanlı İnanı yerini ikame etmiye bilmezdi.

Rus âlimlerinden İvin, Çin edebiyat ve dilini tetkik ederken diyor ki:

"iki bir yıldan birer Çin'de yapma ve suni bir dil vardı. Bu gayri tabii dil resmî idi. Onun sonelerle çâalışarak öğrenmek icap ediyordu. Fakat bu resmî ve gayri tabii dil haricinde Çin'de tabii ve canlı bir dil inkisaf etmekte idi. Bu canlı halk dilinde edebiyat, matbuat, nesriyat yer almıştı. İste Çin'de 20-25 seneye evvel ihtilâl baş verince, Çin'in asrîside saltanatı beraber onun suni ve resmî lisanı da, hiç yokmuş gibi, çöktü, hakiki, canlı halk dil, onun yerini tuttu."

Türk halkı ve Türk inkilâbı da böyle yapacaktır. Ve bununla da Osmanlı saltanatının muhtelif Türk ellerine Anadolu arasına yaratmış olduğu setdi yıkacak, bütün Türklerin dil ve hars birliğine doğru girecek ve büyük adım atmış olacaktır.

Dünya Türklerinin ayrı ayrı siyasi mukadderatları haricinde olarak, müşterek hars ve medeniyet merkezi haline gelmeye mecbur olan Türkiye bu inkilâbı çokça yapacaktır.

Tarih bu büyük ve şerefli vazifeyi Türkiye Türkleri üzere yüklemiştir. Millî mevcudiyetlerini, hürriyet ve istiklalini kurtarmakla meşgul olan Türkler ve esir Türkler bu işi hür ve müstaklik Türkiye'den beklemekte haksız degildirler.

Eylülün 26-sında Dolmabahçe sarayında dünüyanın en büyük inkilâplarını (Mabadi 4-cü sahifede)

Halbuki Sovyet istilâsını Azerbaycan köylüsü elde silah olarak karşılamış ve müessal mukavemet 4-5 seneye sürmüştü. Bolsheviklerin 1920 senesinde toprağın mülkedarından aldığı hakkındaki dekretleri bile Azerbaycan köylüsünü memnun etmemişti. Çünkü toprak aristokrasiasından alınan erazi halkın, onun ekib beserinin mülikiyetine veriliyordu, devlet sosyalizmi rejimi tatbik olunarak, köylü gene esir ve köle yazılmıye kuyuluyordu.

Hiç mala, mülke malik olmayan köylü benlik, şahsi tesebbüs ve faaliyetten mahrum ediliyordu.

"Nep" devrinin neticesinde vücutta gelen ulfak mülikiyeti burjuva cemiyetinin bolshevikleri ve Sovyet rejimini nasîl inihalile götürdüğü malumdur.

Köylü iktisadî sahada kazanmış olduğu muvaffakiyetini, iktisadî mülikiyet haklarını edebi olarak emniyet altına almak için siyasî haklar talebine başlamış ve devlet müesseselerini zabte başlayarak komünistleri her yerden sıkıp çâkarmıştı.

Kollektivize devri gene köylünün mülikiyetini, şahsiyetini, hususî tesebbüsünü, hürriyet ve azatlığını imha ederek köylüyü bir köle ve esir vaziyetine sokuyordu.

Bu yüzden Azerbaycan'da tam manasile bir harp şekline devam eden kanlı köylü isyanlarında köylü milliyet, hürriyet, demokratik ihtilâf üzerine kurulu bir rejim istediğini açık ve aşikâr söylemiştir. İstilâ hükümeti, köylünün bu şiddetli mukavemeti ve kanlı mücadelesini karşısında, kollektifler içerisinde olaadî şahsi tesebbüs ve hürriyeti, köylüyü teşvik için, mülikiyet ve burjuva esaslarını kabul mecbur oldu.

Bütün bu tecrübeler Azerbaycan köylüsünde hâkim olan zihniyeti tayin etmeğe kâfidir. Bu tecrübelerden çıkarılacak neticeler hiçte marksizm ve komünizm lehinde degildir. Azerbaycan halkı, menfaatî ictimaiye üzerine kurulu bir mülikiyet, bu mülikiyetten doğan veraset ve ictimai nizam, şahsi hürriyet ve serbesti, milliyet ve onun hakimiyeti, demokratik bir rejim ve, bütün bu menfaat ve hakları temin etmek üzere, Azerbaycan ve onun istiklâl taraftarlarıdır. Azerbaycan halkı daha bu haklar için mücadele etmiş ve gene de yolda kan aktırmaktadır. M. B. Mehmet-zade

Dilde Birlik

(3-cü sahifeden mabât)

yapan büyük Gazî'nin gösteriş ve himayeleri altında açılan ve Birinci Tesrinin besime kadar devam eden büyük Dil Kurultayı, cihan Türklerinin dil ve hars birliğini nımayış ettiren büyük bir hadise olarak tarihe geçecektir. Bu tarihi hadisenin ameli neticeleri kendisini göstermekte gecikmemiştir. Bu netice dil birliği temin edecek ve, defaatle yazılarımızda kaydettiğimiz gibi, Türklerin hars birliğini diriltecektir, medeni kıyımlerin mübadelesini kolaylaştıracak, „Osmanlıcandan türkeleye tercüme” olan ihtiyacı ortadan kaldıracaktır.

Türkcemiz bu on iki asr içinde cebeli tesirine kaplıma ve uzlaşma ile birbirinden uzaklaşma ve yaklaşma gibi mühim hareket safahaları arz etmektedir. Son yarm asr içerisinde ise Türk dünyasının üç mühim merkezlerine, yani Kırm, Azerbaycan ve Türkiye’de, Türkiye hem cebeli nüfuzundan kurtarmak, hem de yaklaşmış müşterek edebi bir dil haline gelmeğe can atmaktadır.

Bu gün ilim âleminde tanıtan türkçenin en eskisi ve müllatın dört asr övcele daha ait olması muhtemeldir olan Orhon kitabelelerinden Arap ve Fars sözlüci mevcud degildir. Hicretin bitt’te tek-tük Arap ve Fars kelimelerine tesadüf edilmektedir.

Hicri yedinci asrda yaşmış olan Selcu-kî türkesi Atabekler, İlhânîler ve Türkçüleri derinde Azerbaycan sahasında daha çok türkçesker Azerî türkesi şeklinde inkişafında devam edecek, Osmanlı türkesi umumi türkçeden uzaklaşmakta devam ediyordu.

Türkcende Arap ve Fars istilsâna karşı ilk harp açan Türkistan’ın büyük şairi Ali Şir Nevaî’dir. Beş yüz sene bundan evvel, Ali Şir Nevaî, „Muhakemetil lûgâten” nam eserinde türkçenin bulunduğu daha yüksek ve zengin olduğunu isbat etti.

Ondan sonra Azerbaycan’ın büyük şairi Fızulî, türcke edebiyat imkânsızlığı kanaatına karşı isyanı başlattı, fakat, bu dilde yüksek edebiyat yarıda bileceğini ilan etmedi ve şah eserler meydana getirmeye muvaffak oldu.

Türkistan’la, Azerbaycan’da başlanan bu kurtuluş hareketi, Arap ve Fars medenî nüfuzundan kurtarmak hâmileleri yakın ve orta Asya’da Türk unsurunun hâkimiyetlerini neticesinde doğmuştu. Arap devletinin Emevi ve Abbasi devirlerinde umumi ve resmi İslam arapça idi. Selcuklar zamanında arapça ile beraber Türk ve Fars İslamları da kendilerine hakkı hâkimiyet kazanmıştı.

Selcuklulardan sonra Atabekler ve İlhânîlerin zamanında daha çok türkleşen Azerbaycan ve Anadolu sahalierinde Türk dilü bütün dilleri sıkıştırıp çıkarmış ve tam hâkimiyete nail olmuştu.

İslami Türk edebiyatının altın devri işte bu zamanlarla tesadüf etmişti ve tabii-telâz Azerbaycan’la Türkistan’da inkişaf etmişli.

Mirza-Bala

(Devam var)

„Promete” nin muracaati

Aldığımız malumatla göre Rusya mahkûmu milletlerin Jenevre’deki „Promete” cemiyeti namına Prof. Smal-Stolski bir müddet evvel Viyana’da inkişaf eden sülh kongresine, Türkiye hariçie vekili Tevîk Rüşîi ve vasistası, Türkiye reisicumhuru Gazî Mustafa Kemal Hz.-lerine, Milletler Cemiyeti icmalalarında sülh hakkında konuşan Lord Cecil’e, Avusturya mümessili Hughes’e, Avrupa Birliği kongresine ve Lehistan’ın Milletler Cemiyeti mümessillerine birer telgrafa muracaat ederek, tel-grafla Rusya mahkûmu milletlerin kız Rusya esaretindekilî vaziyetlerine nazarı dikkati celp etmiş ve Rusya’nın istilsâsı altında bulunan Azerbaycan, Gürcistan, Sımalı Kafkasya, Kırm, Türkistan, Editl-Ural, Ukrayna, Karolya, Don-Kubân hal-kırlarını istiklâl hürriyeti teftükür, hürri-yeti vicdan haklarını müdafaa edilmesini temennisinde bulunmuştur.

Azerb. dil ve milliyet mes’elesi

Bir Amerikalı muharririn oynadığı komedi. — Türk dili ve Türk milliyetçiliği. — Rus dili ve Rusya. — Köylü gençlerin fikirleri. — Dadaş Bünyat-zade’nin ifsesesi.

Amerikalı bir muharrir „ruşzarlar sehi-ri” Bakü’yu ziyaret etmiş, görüp eşitliklerini Amerika’da çıkan „New Nat.” gazetesinin 85—86 nci nüshasında nesretmiş-tir.

Bazı Arap gazetelerine ve oradan da yeniden Bakü’ya akseden bu yazılarda Amerikalın bilhassa dil mes’elesine üze-rinde durduğu ve bu mes’eleye çok ehem-miyet verdiği göze çarpmaktadır.

Talebisi hep köylü çocuklardan mü-rekkep Bakü muallim mektebinin bir sin-fında Amerikalı hiç rusca bilmeyen genç-lere sormuş ki:

— Ancak Türk dilini öğrenmekle Siz Sovyet İttihadının başka parçalarından ayrılmazmısınız?

Amerikalının bu sorgusunun ne düşünce ile söylendiği sorduğu bellidir. Fakat bir komsol ona böyle bir cevap vermiştir:

— Medeniyetin şekli millî, meznunu ise proleter olmalıdır. Her milletin öz dili ve edebiyatı olmalıdır. Biz bu mektebi ikmal ettikten sonra köylere gidip köylülere ders öğreteceğiz. Ona göre biz köylünün dilini esaslı surette bilmeliyiz. Bununla beraber Türk Rus dilini de, günde bir saat olmak üzere, öğrenmekteyiz. Fakat Amerikalı bu cevaplarla tatmin edilmemiştir.

— „Ben, diyim, bu talebelerden bir kaç soruş sormak müsaadesini almışım. Fakat talebenin çok rusca bildiğiyor. Rusca bilenlerde çok yanlışlıklar buluyorlar.”

— Amerikalı işin içinden bir türlü çıkı-yormuş gibi vaz’iyet almış:

— „Rus dilini bilmemizin sizi Rusya’dan ziyade Türk ölkelerine yaklaştırmaz mı?”

Çocuklar burada marksizm silahına sarılmışlar, cemiyetlerin yaklaşmasını di-heralsa değil, sınıf menfaatlerinin müşterek olmasında aramışlar.

— „Türkiye milliyetçidir, bizim menfaat-timiz ise proleter Rusya ile beraber olmak-tır.”

Fakat Amerikalı gene tatmin edileme-miştir. O, Rusya ile Azerbaycan arasında hiç bir müşterek menfaat görmediğinden, Türk dilinden başka bir İslan bilmeyen gençlerin ise „proleterizm”den ziyade milliyetçiliğe gödeceklerini iyi bildiği için pan-türkizme dokunmaga başlamıştır.

Çocuklar:

— „Pantürkizm kapitalist harekettir” diye onu da „retetmişlerdir”.

Başka mektepe Amerikalı muharrirle talebe arasında böyle bir konuşma cere-hayı etmiştir:

— „Siz hepimiz kapitalist düşmanmı-sınız?”

— „Evet, hepimiz!”

— „Siz kapitalizm hakkında ne diye bi-lirsiniz?”

— „Kapitalizm işsizlik demektir.”

— „Sizde kapitalist sınıfı vardır mı?”

— „Bir avuç!”

— „Sizde kolçomaklar vardır mı?”

— „Evet, vardır.” . . .

Amerikalı bu imtilanlarla Azerbaycan köylülerinde kapitalist unsurunun mevcudiyetini, yalnız Türk diline mücahez olan bu halkın „pantürkizm” hareketi yaratmaga muktedir olacağını göstermekten ziyade, Azerbaycan’ın, istediği gibi, inkişaf etme-kinde olduğunu, Rus tazyikinin mevcut ol-madığını göstermek istemiştir. O, bütün ha-reketlerinde bu esastan uzaklaşmıyorsa, Her yerde onu meşgul eden budur. Azerbay-can’da ancak türcke edecek derededir. O, hatla bir hegemoni teşkil edecek derededir.

İşte onun esas tezi ve rolu budur. O, „yalnız mekteplerde değil, sorulması „baştan müsaade” aldığı sorularda Azer-baycan Sovyet „cumhuriyetinin” komiser-her şeyi reisi Dadaş Bünyat-zade’ye de sormuştur.

„İstiklâl” gazetesine

Lehistan’ın Varşova, Viña, Krakof, Lvov, Poznan darülfünunları talebelerinin teşkil ettikleri Sark cemiyetleri muraahhas-ları ahiren Varşova’da bir kongre akte-de-rek müttelifken şu kararı kabul etmişler-dir:

— „Sark cemiyetleri teşkilâtı etrafında birleşen Leh darülfünun gençleri, Azerbay-can, Kırm, Gürcistan, Sımalı Kafkasya, Editl-Ural, Kazak elli, Belorus, Türkistan ve Ukrayna milletlerinin kurtuluş hareket-le-rini kardeşlik ve dostluğa selamlarlar.

Umumi harbe kadar esir edilmiş olan Leh milleti kendi istiklâlini bu mukaddes mektûrenin tarihi alemleri Jozef Pilsud-ski’nin dehası ve askerlerinin kahramanlı-ğie kazanmıştır. Hürriyet mücahitleri vat-an aşkının canlı timsalleridirler ve zaman zamanlar istiklâl uğrunda mücadelede uz-maya ederler.

Buna binaen Leh gençleri diğer millet-lerin kurtuluş mücadelelerinin manasını da-ha iyi anlar, kendi vatanları mukadderata-ne de hâla esir edilmekte bulunan diğer milletlerle beraber bulundugunu tastik eder ve buna binaen Rus emperyalizmine Le-histan’ı ve diğer mahkûm milletleri tehdit eden mütevaciz kuvvetlere karşı müşterek müdafaa esasları lüzumunu kabul ederler.”

Kongre reisi: V. Bonçukovski

İstiklâlçular cephesinde

Kazan hanlığının sukutu

„Editl-Ural İstiklâl Komitesi”nin vastıyai neşri elkâri bulunan „Millî Uyl” mecmuası refikimiz Tesrin Eviel itfidasında çıkan nüshasına işbu ayın 15nde Kazan hanlığı-nın Ruslar tarafından istilsâya uğrayarak, Kazan şehrinin sukutundan 380 yıl geç-mesi, mesî münasebetle mâtem şekli vermiş, baş muharriri Ayaz İshaki Beyin kalemile „Mâtem günü” unvanı altında bir baş ma-kale neşr eylemiştir.

Makale Rus esaretine düşen Türk el-birlerini, düşmanın en zalim itfidamına ve vahsetine ducar olan Kazan elinin yaşamsı olduğu lecaati tasvir tarihiniin multeliği güne kadar süren esaret tarihiniin multeliği merhalelerini ve zafden bilistifade Kazan halkının kendi hürriyeti ve istiklâlını iade için silaha sarılarak istiklâl düşmanına karşı mücadele ettiğini anlatıyor. Bilavastaa Ta-atarlar tarafından yapılan isyanlardan maada ruslaşmış Tatar mirzalarna ragmen Kazan halkı Stenka Razin, Puğaçov isyanları gibi hadiseleri millî düşmana karşı müdafaa-i ihmal etmemiş, bolshevik ihtilâli esasında da-hi kendi mukadderatına bizzat sahip olmak niyetinde bulunmuş ve bu maksatla Editl-Ural hükûmetinin esasî olmak üzere millî muhtariyet tesisine müteşebbis olmuş-tur.

Muharrir neticede bolsheviklerin Kazan-lıları nasîl aldatarak ve ne gibi hile ve me-zalimle bu Türk elini tahsîr kızı Rusya esaretine aldıklarını bahr İle, bu günkü vaz’iyati anlatıyor. Ona göre, bolshevik Kazan Tatarlarını beyanatlarına ragmen, Kazan halkı hâlâ hürriyeti aşkı ile istiklâlına has-retiler halinde ve yakın zamanda Rus haki-miyetine mahkûm düşünmelerini, milletler gibi kendi emeline kavuşacağına candan inanıyor.

Ayaz Bey, namna şöş öylediği bu Türk elinin, beslediği şu imanımda, yalmımadı-yık, kendisinin de bu parlak gelecek bütin akıl ve izanle imen ettiğini kaydediyor.

— „Millî Uyl” refikimize bu temenniyatın-da muvaffak olmağ, „İstiklâl” bütin sami-miyetile arizu eder.

Azerbaycan’da

Bedel Beyin vefatı

Bakü gazetelerinde yazıldığına göre ma-ruf halk muallimlerinde ve Bakü’nun 42nci mektep müdürü Bedelbelyi Bedel Bey, Eylülün 12 sinde yürek hastalığından fi’atlen vefat etmiştir.

Bedel Bey 1895 senesinde Gori semina-risini ikmal edecek, evvel Ağdam’da son-ra da Bakü’da muallimlikle başlamış, 1899-de 9-nci mektep müdürlüğüne tayin edil-miştir.

Azerî maarif teşkilat ve terbiyesinin ilk kurucu ve mürebbirlerinden olan mer-hum, milliyetperver neslin yetişmesinde çok mühim rol oynamıştır. Kendisinin sonra Azerbaycan istiklâlını ilan edenler içinde de Azerbaycan için can verenler arasında binlerle talebe biracmıştır. Daha 57 yaşında imen vazifesine başlıca İlen Bedel Beyi idealist ve milliyetçi Azerbaycan hiç bir zaman unutmuyacak ve ona daima rahmetler okuyacaktır.

Petrol istihsalı

Bakü gazetelerinde konulduğuna göre petrol istihsalı düşünkte devam ediyor.

Ağustos ayı zarfında 1.009.586 ton pe-trol istihsal edilmiştir, ki programın 71% nisbetini teşkil etmektedir. Eylülün bir-inci istihsal edilen petrol 31.990 tondur. Buda gündelik programın 68% nisbetini teşkil ediyor. („Bak. Rab.”, Nr. 207). Eylülün 2-de 31.773 ton petrol çıkarılmıştır, ki programın 67,9% nisbetini teşkil eder. („Bak. Rab.”, Nr. 208). Eylülün 3-de 31.119 ton istihsal edilmiş, ki gündelik programın 66,5% nisbetidir. („Bak. Rab.”, Nr. 209). Eylülün 4-de istihsal edilen pe-trol 30.908 tona immiştir. Buda gündelik programın 66% nisbeti demektir. („Bak. Rab.”, Nr. 210). Eylülün 12-de istihsal 30.845 ton — programın 65,9% nisbeti.

Eylül ayının birinden 10-nunc kadar, on gün zarfında 313.377 ton petrol istih-sal edilmiştir, ki 66,9% nisbet teşkil eder.

15 Eylül tarifi, „Bakinski Raboçi” gaze-tesinin malumatına göre 8 ay zarfında pro-gram 1.223.000 ton aşıkla ikmal edilmiştir. Ye bu 1.223.000 ton mukdârından dolayı için bütün kuvvetler seterler halinde getirdiği halde 9-cu ayda istihsal sür’atla immekte devam ediyor.

Verantvortlicher Redakteur: Ernst Gebhardt, Berlin
Druck: A. Weesmann, Berlin S.W. 11, Stresemannstraße 72
Verlag: M. E. Resul-zade